

Center for Child Language e-prints

WORKING PAPERS IN LANGUAGE ACQUISITION

Institute of Language and Communication
University of Southern Denmark

No 14 - 2012

Hvilke tosprogede har problemer med dansk?
- En foreløbig rapport om sprogvurdering af tosprogede

Anders Højen, lektor ved Center for Børnesprog, Syddansk Universitet
Dorthe Bleses, professor ved Center for Børnesprog, Syddansk Universitet

WWW.SDU.DK/CFB

Indholdsfortegnelse

1. Introduktion.....	3
2. Metode	5
2.1. Sprogvurderingsmaterialet.....	5
2.2. Deltagere og procedurer	7
3. Resultater	9
3.1. Overordnede resultater.....	9
3.2. Betydning af socioøkonomisk baggrund for undergrupper af etsprogede og tosprogede.....	11
4. Diskussion	13
5. Behov for fremtidig forskning.....	14
6. Referencer	19

1. Introduktion

Alle børn skal kunne udnytte deres potentiale og få den bedst mulige uddannelse. Gode læsefærdigheder har vist sig afgørende mht. at klare sig i uddannelsessystemet fordi læsning fra 3.-4. klasse er det primære redskab til at tilegne sig viden i skolen. Dette gælder for både et- og tosprogede børn. I Danmark bliver der gjort en stor indsats for at støtte tosprogede børn i at lære at læse, så de kan klare skolen på lige vilkår med etsprogede. Men flere etniske PISA-undersøgelser i Danmark (fx Egelund & Tranæs, 2007; Egelund, Nielsen, & Rangvid, 2011) viser at unge (efterkommere af) ikke-vestlige indvandrere i Danmark klarer sig markant dårligere i skolen end etnisk danske børn bl.a. mht. læsning. Som helhed har denne gruppe af unge store problemer med at nå et tilstrækkeligt fagligt niveau inden de forlader folkeskolen, til trods for den store indsats der ydes overfor tosprogede. En undersøgelse viser at problemerne allerede optræder i indskolingen idet gennemsnitsscorerne på læsetest hos tosprogede børn lå lavere end hos de etnisk danske børn (Juul, 2007).

De danske udfordringer med at hjælpe alle grupper af tosprogede til succes i skolen er de samme som der ses i andre lande. En undersøgelse af skolebørn i England (Demie, 2001) viste at tosprogede som gruppe klarede sig dårligere end etsprogede. Men der sås vigtige forskelle mellem forskellige grupper af tosprogede. Tosprogede skolebørn med oprindelse i fx Afrika, Portugal eller De Caribiske øer lå under gennemsnittet for de etsprogede, mens tosprogede med oprindelse i fx Indien eller Kina lå *over* gennemsnittet for de etsprogede i skolen. En amerikansk undersøgelse viste at færre unge med spansk som første sprog gennemførte "high school" sammenlignet med etsprogede, men denne forskel var udelukkende drevet af unge med mexicansk baggrund. Unge fra Cuba og øvrige latinamerikanske lande havde lige så høje gennemførelsesprocenter som etsprogede unge. Disse undersøgelser tyder på at der kan være vigtig information i baggrundsvariabler når der ses på tosprogedes tilsyneladende større udfordringer i skolen. Dette understøttes af amerikanske census data. Ca. 30% af såkaldt hvide amerikanere opnåede en videregående uddannelse ("College") i 2009, mens kun ca. 13% med latin- og mellemamerikansk oprindelse gjorde. Til gengæld var tallet hele 53% for gruppen med asiatisk oprindelse (United States Census Bureau, 2009).

En vigtig basis for et godt udbytte af skolen er tilegnelsen af målsproget/skolesproget. Dette fremgår bl.a. af undersøgelsen af Demie (2001), hvor en analyse viste at uafhængigt af familiens oprindelse, så klarede tosprogede skolebørn med et godt engelsk sig bedre i skolen end tosprogede med et dårligt engelsk. Tosprogede børn med et godt engelsk klarede sig endda *bedre* i skolen end etsprogede engelske børn. Sådanne undersøgelser viser at tosprogethed i sig selv ikke er en hindring for skolegangen med den vigtige betingelse at målsproget tilegnes på et tilstrækkeligt niveau.

Børns sproglige kompetencer i skolen forudsiges i et væsentligt omfang af deres sproglige kompetencer i dagtilbudsalderen og international forskning viser tillige at børns sproglige kompetencer inden skolestart hænger sammen med hvor hurtigt og hvor godt barnet lærer at læse (National Early Literacy Panel, 2008). De sproglige kompetencer i dagtilbudsalderen påvirker dermed udbyttet af grundskolen og på længere sigt mulighederne for en god uddannelse (se fx Shonkoff & Phillips, 2000; Schoon et al., 2010).

Danske undersøgelser har vist væsentlige sammenhænge mellem sproglige kompetencer ved skolestart og senere læsning. Fx viser den førnævnte undersøgelse udarbejdet af Juul at der er en sammenhæng mellem sproglige forudsætninger i børnehaveklassen og den tidlige læseudvikling i 1. og 2. klasse (Juul, 2007). En anden undersøgelse har målt langtidseffekterne af tidligt identificerede alvorlige tale- og sprogproblemer

hos 198 danske voksne (Elbro, Dalby, & Maarbjerg, 2011). Undersøgelsen viser bl.a. at 68 % havde læseindlæringsproblemer i skolen, og at 64 % modtog specialundervisning. Mere end halvdelen (60 %) havde som voksne problemer med at stave, mens godt 35 % havde læseproblemer. Både disse og en lang række andre undersøgelser viser altså at tidlige sproglige kompetencer en vigtig forudsætning for at få en god uddannelse og dermed adgang til de mange muligheder som et moderne velfærdssamfund som Danmark byder på. Dette gælder for alle børn, uanset om de lærer et, to eller flere sprog.

Sammenhængen mellem tidlige sproglige kompetencer og senere tilegnelse af skriftsproget gør det vigtigt at undersøge tosprogede børns tidlige tilegnelse af både modersmål og andetsprog. Tosprogede børn har en endnu større udfordring end etsprogede fordi de skal lære to sprog. Internationale undersøgelser viser at tosprogede som gruppe kan have en langsommere udvikling af sproget – det gælder begge sprog – end etsprogede har. Nogle grupper af tosprogede indhenter dog senere de etsprogede (Gutierrez-Clellen & Simon-Cereijido, 2007; Højen, 2009; Thordardottir, Rothenberg, Rivard, & Naves, 2006).

Med indførelsen af sprogvurdering i Danmark er der på samme tid åbnet mulighed for at identificere og støtte børn der har brug for det, og for mulighed for at forskningen kan undersøge hvilke faktorer der påvirker den tidlige tilegnelse af dansk, også hos tosprogede børn. Ved Center for Børnesprog, Syddansk Universitet, undersøgte vi i 2010 sprogvurderinger af 14.911 et- og tosprogede børn (heraf ca. 400 tosprogede børn). Undersøgelsen var baseret på *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*, udviklet for Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggende (nu Ministeriet for Børn og Undervisning), og undersøgte i hvilket omfang en række baggrundsfaktorer kunne forklare resultaterne af de 3-åriges sprogvurderinger (Bleses et al., 2010). Undersøgelsen, der var den første empiriske sammenligning af sprogtilegnelsen hos 3-årige et- og tosprogede børn i Danmark, viser samlet set at gruppen af børn der scorer lavt på sprogvurderingsmaterialet, er kendetegnet ved at have forældre med en kort uddannelse, og/eller en svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Den mest afgørende faktor er imidlertid at forældrene er af anden etnisk herkomst end dansk. Undersøgelsen viste at 3-årige tosprogede i Danmark scorede meget lavere end deres etsprogede jævnaldrende. Mens 48% af vestlige tosprogede børn scorede lavt på sprogvurderingsmaterialet (under 15%-percentilen), scorede 72% af ikke-vestlige tosprogede børn under 15%-percentilen (læs mere i Bleses et al., 2010; Højen & Bleses, 2010).

Med udgangspunkt i nuværende undersøgelser kan vi konkludere at 3-årige tosprogede børn oftest ikke er kommet så langt i tilegnelsen af dansk som etsprogede er. Dette er ikke overraskende og kan forklares med at nogle af børnene kun har haft mulighed for at tilegne sig sproget i kort tid. Imidlertid fortsætter tendensen. I børnehaveklassen scorer børn med to sprog væsentligt lavere end etsprogede, og op mod halvdelen af de tosprogede forlader folkeskolen uden at kunne læse. Dette er et stort problem for det enkelte barn og for samfundet som sådan, og derfor er der med rette stort fokus på tosprogedes sprogtilegnelse i Danmark.

Der er allerede sat mange initiativer i gang på nationalt og lokalt plan for at understøtte tosprogede børns sprog- og læsetilegnelse. Der er imidlertid brug for at initiativerne følges op af mere forskning, og med undersøgelsen der præsenteres i denne rapport, tager vi et første skridt i retning af at tilvejebringe mere empirisk viden om hvilke forhold der påvirker tosprogede børns sprogtilegnelse. Vi udvider den tidligere omtalte undersøgelse af sproget hos et- og tosprogede børn i Danmark ved at undersøge den dansksproglige tilegnelse hos etsprogede børn og forskellige typer af tosprogede børn fra indgangen til børnehaven (ca. 3 år) til børneklassen (ca. 6 år) med udgangspunkt i følgende forskningsspørgsmål:

1. Hvor mange tosprogede børn mellem tre og seks år har lave dansksproglige kompetencer?
2. Mindskes forskellene mellem et- og tosprogede børn over tid?
3. Hvilken betydning har forældrenes oprindelse?
4. Hvilken betydning har forældrenes socioøkonomiske status (målt via uddannelsesniveau)?

Spørgsmålene undersøges med udgangspunkt i et normeringsstudie af et nyt materiale, *Sprogvurdering af børn i treårsalderen, inden skolestart og i børnehaveklassen*, som blev udviklet ved Center for Børnesprog for Socialministeriet (det nuværende Ministeriet for Børn og Undervisning. Se mere i Bleses et al. 2011 samt afsnit 2.1.neden for). Materialet er primært rettet mod at undersøge dansksproglige kompetencer, men det kan også bruges til at vurdere generel sproglig udvikling ved at se på ordforråd på modersmålet og på specifikke resultater for sproglige dimensioner der ikke påvirkes negativt af tosprogethed. I denne rapport ses dog kun på det dansksproglige niveau hos tosprogede. I undersøgelsen indgår 3.319 tosprogede og 454 tosprogede børn.

2. Metode

2.1. Sprogvurderingsmaterialet

Sprogvurderingsmaterialet er udviklet som en del af projektet *Faglige kvalitetsoplysninger på dagtilbudsområdet*. Materialet er udviklet til anvendelse i forbindelse med de lovpligtige sprogvurderinger i dagtilbud og i børnehaveklassen og gør det muligt at foretage en individuel vurdering af ét- og tosprogede børns sprog i treårsalderen, inden skolestart og i begyndelsen af børnehaveklassen samt en klasseset af børn i børnehavealderen. Alle børn får en dansksproglig vurdering med det samme materiale, men for tosprogede, der scorer lavt, foretages en mere detaljeret analyse for at skelne mellem tosprogede, der blot er på vej i deres dansktilegnelse, og tosprogede som har generelle sproglige problemer. I det følgende beskrives materialet *Sprogvurdering af børn i treårsalderen, inden skolestart og i børnehaveklassen* med udgangspunkt i Bleses et al. (2011).

Materialet er grundlæggende set baseret på de samme principper som *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* (Bleses 2009; Bleses et al., 2010; Vach et al., 2010), der blev udviklet for Ministeriet for Familie- og forbrugeranliggender i 2007 på basis af populationsbaserede undersøgelser af børn i alderen 0;8 til 3;0 år som Center for Børnesprog har gennemført (Bleses, 2008a; 2008b; Bleses & Højen, 2009; Wehberg et al., 2007; 2008). Det har ikke været muligt at udvikle materialet til børn inden skolestart og i børnehaveklassen på allerede etableret empirisk forskning.

Sprogvurdering af børn i treårsalderen, inden skolestart og i børnehaveklassen er empirisk testet i tre pilotafprøvninger. Afprøvningsne var primært baseret på tosprogede børn, men tosprogede børn var også inkluderet for at sikre at materialet er i stand til at fange spredningen blandt tosprogede børn. Analyser af pilotundersøgelserne har ført til tilpasning af instruktioner, valg af testitems, fravalg af deltest mm. (se Bleses et al., 2011).

Sprogvurderingsmaterialet måler på en række sproglige kompetencer, som er vigtige for barnet i dagtilbuddet, og som samtidigt peger frem mod tilegnelsen af afkodningsfærdigheder og læseforståelse i skolen. Materialet vurderer produktivt talesprog, receptivt talesprog, lydlig opmærksomhed og kommunikative kompetencer. Den største del af sprogvurderingen udføres af det pædagogiske personale i

dagtilbuddet eller af børnehaveklasselederen. Derudover skal barnets forældre udfylde et skema vedrørende barnets ordforråd, brug af bøjningsendelser og sproglig kompleksitet (kun treårige). I Tabel 1 præsenteres en oversigt over de sproglige dimensioner og deltest der indgår i sprogvurderingsmaterialet.

Sproglig dimension	Deltest	Metode	Aldersgruppe
Produktivt talesprog	<i>Ordforråd²</i>	Rapport ¹	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Ords endelser</i>	Rapport ¹	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Sproglig kompleksitet</i>	Rapport ¹	3 år
	<i>Generelle spørgsmål om ord og endelser³</i>	Rapport ¹	Inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Historiefortælling</i>	Billedelicitering	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Udtale af sproglyde⁴</i>	Eftersigelse (billede)	3 år
Receptivt talesprog	<i>Sprogforståelse (A og B)</i>	Objektmanipulation (kun 3 år)/Billedudpegning	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse (også klassetest)
Lydlig opmærksomhed	<i>Rim</i>	Billedudpegning	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse (også klassetest)
	<i>Skelnen af sproglyde⁴</i>	Billedudpegning (kun 3 år) Eftersigelse	3 år, Inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Bogstavkendskab⁵</i>	Billedelicitering	Inden skolestart, Børnehaveklasse (også klassetest)
	<i>Hurtig navngivning</i>	Navngivning af objekter og farver baseret på billeder	Inden skolestart, Børnehaveklasse
Kommunikative strategier	<i>Kommunikative strategier</i>	Rapport	3 år, inden skolestart, Børnehaveklasse
	<i>Kompensatoriske strategier³</i>	Rapport	3 år, inden skolestart, Børnehaveklasse

¹Udfyldes af forældre (hvis forældrene ikke har tilstrækkelige dansk kundskaber, udfyldes rapporten af en pædagog/børnehaveklasseleder, der kender barnet tilstrækkeligt til at kunne vurdere barnet).

²For tosprogede børn udfylder forældrene en rapport om barnets ordforråd på modersmålet, der anvendes til at udregne barnets konceptuelle ordforråd.

³Indgår ikke i den samlede score, men informationerne præsenteres i forbindelse med den sproglige profil (se neden for), hvis resultatet er påfaldende (hvis svaret er "altid" eller "ofte").

⁴ Indgår ikke i den samlede score fordi denne testdel er kriteriebaseret (gælder kun for de 3-årige), men resultatet vises sammen med det samlede resultat af sprogvurderingen hvis barnet scorer under 5%-percentilen.

⁵Den individuelle test inden skolestart og klassetesten i børnehaveklassen drejer sig om identifikation af bogstaver, mens den individuelle test i børnehaveklassen drejer sig om navngivning af bogstaver.

Tabel 1: Oversigt over sproglige dimensioner og deltest fordelt på aldersgruppe og hvilke senere læsefærdigheder de enkelte sproglige dimensioner peger frem mod

På basis af den samlede score placeres det enkelte barn i én af tre sproglige indsatsgrupper: *Generel indsats* (>15%-percentilen), *Fokuseret indsats* (mellem 5%-15%-percentilen) og *Særlig indsats* (<5%-percentilen). Cut-off scorerne er fastsat med udgangspunkt i et normeringsstudie. Normeringsstudiet omfattede 5.416 et- og tosprogede børn i 14 kommuner fordelt på de tre alderstrin er blevet gennemført fra uge 41 til uge 48 i 2010 (bemærk dog at kun 3.250 børn indgik i selve standardiseringen af materialet, se Bleses et al., 2011). Overordnet set er normeringstudiet repræsentativt for befolkningen i forhold til forældrenes uddannelsesniveau, men der er en svag tendens til overrepræsentation af børn, hvis forældre ikke har nogen uddannelse (kun grundskole) for både et- og tosprogede børn (se Bleses et al., 2011).

Udover en placering af barnet i en indsatsgruppe beskrives barnets sproglige profil ved at vise delscorerne inden for fire sproglige dimensioner: *Produktivt talesprog*, *Receptivt talesprog*, *Lydlig opmærksomhed* og *Kommunikative kompetencer*. Derudover gives der nogle kvalitative informationer om barnets brug af ord og endelser samt brug af kompensatoriske strategier, men kun i de tilfælde hvor resultatet er påfaldende. For tosprogede børn udregnes og angives tillige en score for barnets konceptuelle ordforråd ved at sammenligne ordforrådsudviklingen på første- og andet sproget mhp. at vurdere, om det tosprogede barn har generelle sproglige problemer, som kommer til udtryk i begge sprog. Endvidere skal barnets score i *Lydlig opmærksomhed* vurderes, da en lav score på dette område sandsynligvis skyldes generel sproglig forsinkelse og ikke bare et tidligt stadium i tilegnelsen af dansk. Materialet er testet via et IT-system og alle udregninger af scorer og barnets placering i indsatsgruppe og mht. den sproglige profil sker automatisk i systemet. I denne rapport er det kun barnets samlede score der er anvendt.

2.2. Deltagere og procedurer

I denne undersøgelse indgår der 3.319 etsprogede og 454 tosprogede. Børnene kommer som sagt fra 14 kommuner fordelt over hele landet (Brøndby, Lyngby-Taarbæk, Guldborgsund, Helsingør, Jammerbugt, Kalundborg, København, Nyborg, Rebild, Ringsted, Svendborg, Vejle, Århus og Frederiksberg). Der indgår børn fra tre forskellige aldersgrupper: treårige, førskolebørn (ca. 5 år) og børnehaveklassebørn (ca. 6 år). De tosprogede børn er fordelt på 276 ikke-vestlige tosprogede og 178 vestlige tosprogede. Dette er en undergruppe af alle sprogvurderede tosprogede i undersøgelsen; dels fordi en del blev undersøgt med en klassetest, som ikke er umiddelbart sammenlignelig med den test de tre aldersgrupper i denne rapport fik,

og dels fordi en del af de testede børn af forskellige årsager ikke kunne indgå i undersøgelsen, fx fordi der manglede nogle datapunkter for det enkelte barn, eller at der ikke kunne skaffes baggrundsinformation om familien fra Danmarks Statistik (se nedenfor).

I undersøgelsen indgår både tosprogede børn som lærer dansk som andetsprog (sekventielt tosprogede), og tosprogede børn som har én dansk forælder (simultant tosprogede), som har lært to sprog fra begyndelsen. I de følgende analyser kategoriseres børn således:

- Et barn er kategoriseret som etsproget hvis begge forældre taler dansk (1-sp/DK-1-spr, afhængig af analyse)
- Et barn er kategoriseret som tosproget (2-sp) hvis mindst én forælder taler et andet sprog end dansk som modersmål (denne oplysning stammer fra et spørgeskema som forældrene udfyldte i forbindelse med sprogvurderingen).

De tosprogede børn inddeles i nogle analyser efter oprindelse. En tosproget med en vestlig baggrund kommer fra en familie med oprindelse i et vestligt land. I denne kontekst defineres vestligt som Vesteuropa, Canada, USA, Australien og New Zealand, og man tilhører gruppen hvis mindst én af barnets forældre kommer fra et vestligt land. Betegnelsen ikke-vestlig baggrund dækker over gruppen af tosprogede der kommer fra andre lande end de nævnte. Dette resulterer i følgende kategorier:

- Et tosproget barn er kategoriseret som dansk-tosproget hvis én af forældrene kommer fra Danmark (DK-2-spr)
- Et tosproget barn er kategoriseret som vestligt hvis mindst én af forældrene kommer fra et vestligt land (Vest-2-spr)
- Et tosproget barn er kategoriseret som ikke-vestligt hvis begge forældrene kommer fra et ikke-vestligt land (Ikke-vest-2-spr).

Børnenes sprogscore er via CPR-numre blevet samkørt med oplysninger om børn og forældre. I forhold til oplysninger om børn og forældre er data blevet samkørt med alle børn fra to år til og med seks år med forældreangivelse opgjort fra perioden 2004-2009. Der er bl.a. hentet oplysninger om forældres højst fuldførte uddannelse (se flere oplysninger i Bleses et al., 2010). Hvis mindst én forælder har en videregående uddannelse, kort eller lang, er barnet kommet i uddannelseskategorien *høj*, ellers i kategorien *lav*. Som forbehold skal det nævnes at der med denne inddeling kan gå nuancer tabt, men da tosprogede i flere analyser blev opdelt i både aldersgrupper og oprindelse, blev cellerne for små hvis der brugtes en finere inddeling i uddannelseskategorier.

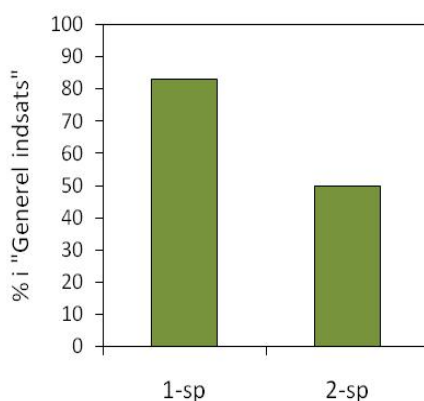
Det er vigtigt at være opmærksom på at undersøgelsens resultater alene viser at der er en sammenhæng mellem børns sprogscore og forskellige faktorer (som fx oprindelsesland og uddannelsesniveau), men at man på basis af undersøgelsens design ikke kan slutte noget om årsagssammenhængen. Det er ligeledes vigtigt at være opmærksom på at materialet *Sprogvurdering af børn i treårsalderen, inden skolestart og i børnehaveklassen* som undersøgelsen bygger på, er et nyudviklet materiale der – trods den grundige afprøvning – kan vise sig ikke at være tilstrækkeligt validt på visse punkter. Dette er ikke usandsynligt da der i udgangspunktet var begrænset empirisk viden om sprogtiltagelsen hos danske børn fra tre til syv år, især hos tosprogede børn og socialt udsatte børn, som udviklingen af materialet kunne baseres på. Den empiriske viden om sprogtiltagelsen hos disse børnegrupper er derfor først og fremmest baseret på afprøvninger af materialet, og det kan ikke udelukkes at dette kan have betydning for materialets kvalitet,

og dermed også for resultaterne i denne undersøgelse. Sidst men ikke mindst, vil vi præcisere at vi i de kommende resultater kun beskriver tosprogede børns *dansksproglige* kompetencer, og at undersøgelsen *ikke* siger noget om tosprogede børns samlede sproglige kompetencer.

3. Resultater

3.1. Overordnede resultater

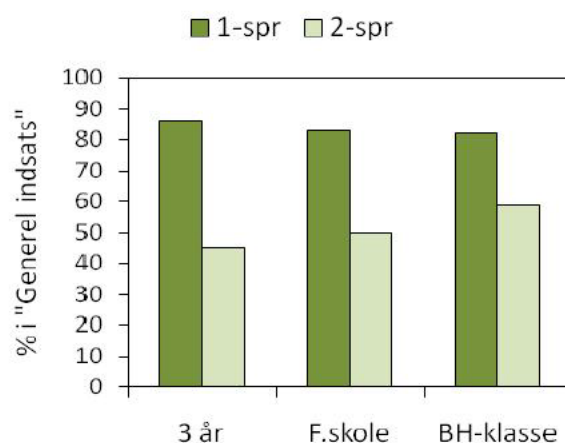
Det første spørgsmål vi vil belyse er hvor mange tosprogede børn mellem ca. tre og seks år der har lave dansksproglige kompetencer. I det følgende undersøges derfor hvor mange i de forskellige undergrupper af børn der falder i *Generel indsats*, dvs. falder inden den store gruppe vi kalder typisk sprogtilegnelse og som rummer børn der scorer fra 15%-100%-percentilen (når de følgende grafer læses er det vigtigt at være opmærksom på at de ikke viser det absolutte dansksproglige niveau hos børnene, men viser andelen der scorer højt nok til at komme i indsatsgruppen *Generel indsats*). I Figur 1 vises andelen af et- og tosprogede børn som i sprogvurderingen er blevet placeret i *Generel indsats*.

Figur 1. Andel af etsprogede (1-sp) og tosprogede (2-sp) som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*. Gennemsnitsdata for tre aldersgrupper (3 år, før skolestart og børnehaveklasse).

Som det fremgår af Figur 1, scorer halvdelen af de tosprogede børn højt nok til at komme i *Generel indsats*, hvilket vil sige at deres danskudvikling ligner den uproblematisk udvikling hos etsprogede. Den anden halvdel af de tosprogede børn scorer så lavt, at deres dansksproglige udvikling svarer til udviklingen hos de svageste 15% af de danske etsprogede børn.

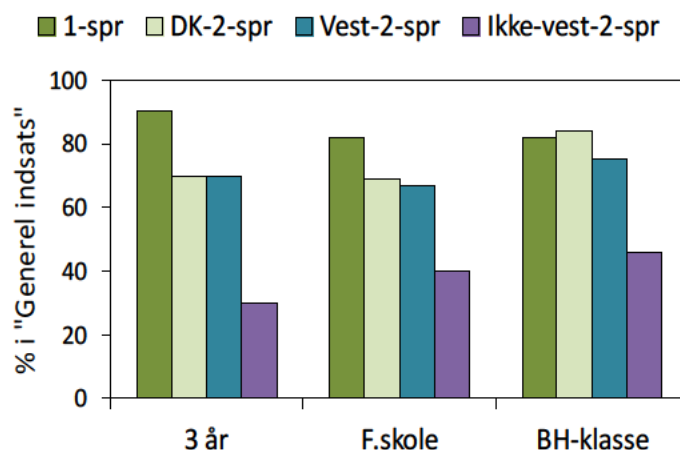
Det næste spørgsmål handler om hvorvidt forskellene mellem et- og tosprogede børn mindskes over tid. Figur 2 viser andelen af et- og tosprogede børn i de tre aldersgrupper der i sprogvurderingen placeres i *Generel indsats*.

Figur 2. Andel af etsprogede (1-sp) og tosprogede (2-sp) i tre aldersgrupper som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*.

Ser man på udviklingen over tid i de tre aldersgrupper, fremgår det at flere tosprogede scorer højt i børnehaveklassen end i treårsalderen. Det er en forventelig udvikling, men der er stadig et markant spring op til de etsprogede danske børn, som det fremgår af Figur 2.

Vi vil nu se på hvilken betydning forældrenes oprindelse har. Af Figur 3 fremgår andelen af et- og tosprogede børn (inddelt efter forældrenes oprindelse) der i sprogvurderingen placeres i *Generel indsats*.

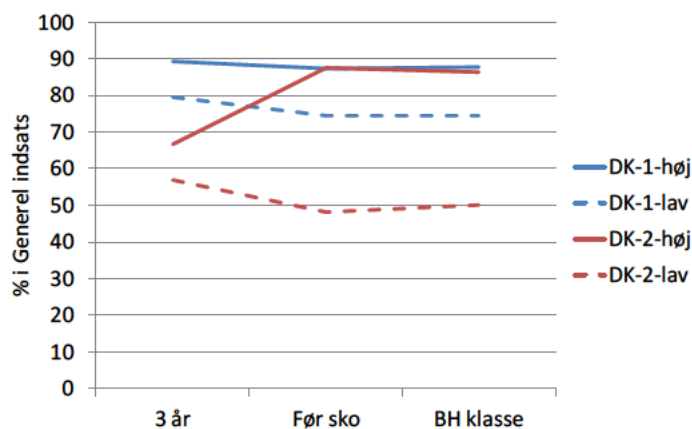
Figur 3. Andel af etsprogede (1-sp) og tosprogede (DK-2-spr, Vest-2-spr, Ikke-vest-2-spr) i tre aldersgrupper som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*.

Når der yderligere inddeles i grupper afhængig af tosprogedes oprindelse, kan der identificeres interessante forskelle. I Figur 3 ses at i gruppen af 3-årige scorer færre tosprogede end etsprogede højt nok til at komme i *Generel indsats* i sprogvurderingen.

I de to ældre grupper er der flere tosprogede som scorer højt. I børnehaveklassegruppen scorer lige så mange tosprogede med en dansk forælder højt som i gruppen af etsprogede. Også flere ikke-vestlige tosprogede scorer højt i børnehaveklassealderen end i 3-årsalderen, men stadig betydeligt færre end i gruppen af etsprogede. I gruppen af vestlige tosprogede i børnehaveklassealderen er der næsten lige så mange der scorer højt som i gruppen af etsprogede. Betydeligt færre tosprogede med ikke-vestlig baggrund scorede højt nok til at komme i *Generel indsats* som tegn på upåfaldende tilegnelse af dansk.

3.2. Betydning af socioøkonomisk baggrund for undergrupper af etsprogede og tosprogede

Til sidst vil vi undersøge hvilken betydning forældrenes socioøkonomiske status har (som er målt via forældrenes uddannelsesniveau). Der er mange forskelle på de tre grupper af tosprogede som undersøgtes i forrige afsnit. En af forskellene er socioøkonomisk baggrund. Socioøkonomisk baggrund er typisk en vigtig faktor for hvordan børn og voksne klarer sig på mange forskellige områder, og også på det sproglige område. I det følgende ses på effekt af socioøkonomisk status i familien operationaliseret som uddannelsesniveau. De tre grupper af tosprogede sammenlignes med etsprogede børn i de følgende analyser.

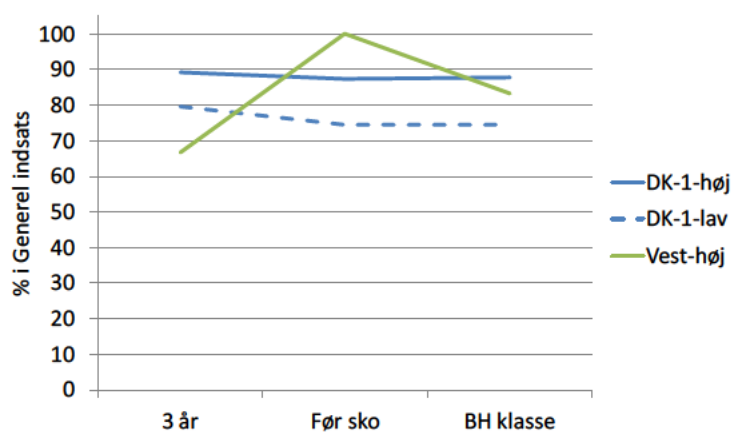

Figur 4. Andel af etsprogede (DK-1) og simultant tosprogede, dvs. tosprogede med én dansk forælder (DK-2) i tre aldersgrupper som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*. Grupper fordelt på familier med høj hhv. lav uddannelse

Som det fremgår af Figur 4, de blå linjer, har familiernes uddannelsesniveau betydning for hvor mange etsprogede børn der scorer højt nok til at komme i *Generel indsats*. Der er flere børn hvis forældre har en høj uddannelse, der placeres i *Generel indsats*. Blandt tosprogede med én dansk forælder (DK-2) scorer de 3-årige børn af både højt- og lavtuddannede oftere lavere end det ses blandt etsprogede jævnaldrene. Dette er ikke overraskende; tosprogede skal lære to sprog, og der ses typisk forsinkelser eller afvigelser fra etsprogedes sprog, særligt i starten af sprogtilegnelsen (Højen, 2009). Men der ses en bemærkelsesværdig effekt af uddannelsesniveau i familien hos børn omkring skolestart. I denne alder kommer tosprogede med

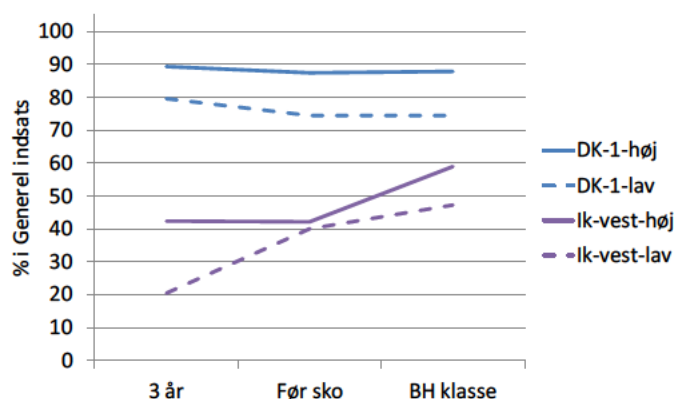
én dansk forælder lige så ofte i *Generel indsats* som etsprogede gør, hvis de kommer fra en familie med højt uddannelsesniveau. Hvis de kommer fra en familie med lavt uddannelsesniveau, er der en tendens til at det går den gale vej; dvs. at der er færre omkring skolestart som scorer højt nok til at komme i *Generel indsats* end blandt de 3-årige. Dette kunne tyde på at de ting som højtuddannede oftere gør rigtigt for at støtte barnets sprog, får længere tid til at have positiv effekt og dermed forbedre barnets sprog. De ting som lavt uddannede oftere gør og som ikke støtter barnets sprog i samme grad som det de højtuddannede gør, har længere tid til at have negativ effekt på børnenes sprog.

Tosprogede med vestlig baggrund har som 3-årige større sandsynlighed for at score lavt i sprogvurderingen end etsprogede havde, se Figur 5. Men lige som tosprogede med én dansk forælder begynder de som gruppe at ligne etsprogede børn af højtuddannede forældre i de to grupper omkring skolestart. Der skal dog tages forbehold for usikkerhed pga. etcifrede celler.

Figur 5. Andel af etsprogede (DK-1) og tosprogede med vestlig baggrund (Vest) i tre aldersgrupper som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*. Grupper fordelt på familier med høj hhv. lav uddannelse. Der var ingen børn med vestlig baggrund hvor begge forældre var lavtuddannede, og der for er der ingen Vest-lav kategori.

Ovenfor fremgik det at forældrenes uddannelsesniveau havde stærk indflydelse på sproget hos tosprogede med én dansk forælder i de to ældste børnegrupper, nemlig før skolestart og i børnehaveklassen. Figur 6 viser at denne effekt er mindre tydelig hos tosprogede med ikke-vestlig baggrund.

Figur 6. Andel af etsprogede (DK-1) og tosprogede med ikke-vestlig baggrund (ik-vest) i tre aldersgrupper som har upåfaldende dansksproglig udvikling ifølge sprogvurdering og derfor placeres i *Generel indsats*. Grupper fordelt på familier med høj hhv. lav uddannelse.

Det er bemærkelsesværdigt at børn fra ikke-vestlige familier markant sjældnere scorer højt nok til at komme i *Generel indsats* end etsprogede, også når der tages højde for familiernes uddannelsesmæssige baggrund. Dette resultat tyder på at der er faktorer, der knytter sig til ikke-vestlige familier som uafhængigt af uddannelsesbaggrund har en hæmmende effekt på børnenes tilegnelse af dansk.

4. Diskussion

Denne undersøgelse er et gennembrud for forskningen i tosprogethed i Danmark mht. at få mere specifik viden om tosprogedes danskkompetencer i forskellige aldre og effekten af forskellige faktorer. Den er gjort mulig pga. den sprogpolitisk meget vigtige beslutning om at indføre sprogvurdering i Danmark. Dette har været et meget vigtigt skridt på vejen mod større indsigt i tosprogethed og bedre støtte til tosprogede. Kommunernes store hjælp og indsats i forbindelse med udviklingen har ligeledes været af uvurderlig betydning, og vores større indsigt i sprogtilegnelsen hos forskellige grupper af børn bringer håb om at de mange der arbejder hårdt på at forbedre vilkårene for tosprogede vil få større og større succes med opgaven.

Denne undersøgelses præmis er at sammenligne tosprogedes dansksproglige udvikling med etsprogedes. Det er som nævnt grundlæggende urimeligt, da tosprogede ikke kan og ikke skal have dansksproglige kompetencer der er helt identiske med etsprogedes dansk. På den anden side skal tosprogedes dansksproglige kompetencer også være tilstrækkeligt udbyggede og nuancerede til at de kan deltage aktivt i dagtilbuddet og følge med i skolen. Mange tosprogede børn verden over møder skolen uden veludbyggede kompetencer på andetsproget/skolesproget. Mange tosprogede klarer denne udfordring fordi de har de rigtige forudsætninger, mens andre ikke gør. I Danmark er der alt for mange tosprogede som ikke får nok ud af skolen.

Derfor kan det være meget informativt at se nærmere på forskelle mellem forskellige tosprogede. Det kan bringe os nærmere et svar på hvilke faktorer der influerer på sprogtilegnelsen hos tosprogede, og dermed også nærmere nogle løsninger på hvordan vi bedst hjælper børnene.

Første spørgsmål var hvor mange tosprogede børn mellem tre år og børnehaveklassealderen der har lave dansksproglige kompetencer. På tværs af alder og baggrund viste resultaterne at ca. halvdelen af de tosprogede opnåede en score i sprogvurderingen som lå inden for området for upåfaldende sprogtilegnelse hos etsprogede, således at de skal have såkaldt *Generel indsats*. Det er ikke umiddelbart urovækkende, fordi tosprogede naturligvis skal have tid til at tilegne sig andetsproget. Men når det ses i sammenhæng med de vanskeligheder som mange ender med at have i skolesystemet, er det sandsynligt at mange tosprogede børns lavere dansksproglige kompetencer ved skolestart har negativ betydning for deres uddannelsesmuligheder.

Vores undersøgelse viste at der sker en udvikling mellem treårsalderen og børnehaveklassen, således at færre tosprogede scorer lavt i sprogvurderingen i børnehaveklassen, men der er stadig et stykke op til etsprogede. Når der sås på forskellige grupper af tosprogede, blev hvad mange har antaget, bekræftet, nemlig at flere tosprogede fra ikke-vestlige lande har problemer med at lære dansk, selv om flere og flere scorer højt i sprogvurderingen jo ældre børnene er. Det er naturligt at tosprogede har lavere andetsprogskompetencer gennem en stor del af barndommen fordi deres sproglige kompetencer er fordelt på to sprog. Men det er afgørende at deres danskkompetencer udvikler sig i retning af de kompetencer der ses hos etsprogede. Derfor vil det være hensigtsmæssigt at følge børnene længere op i skolealderen for at se hvilke der bliver ved med at have problemer. Yderligere ville det være hensigtsmæssigt at sætte flere resurser af til at undersøge modersmålet, således at der kan opnås en bedre vurdering af barnets samlede sprogkompetencer. Det er muligt at generelle sproglige kompetencer ved skolestart – uanset sprog – er en bedre prædiktor for senere dansktilegnelse og skolegang end specifikke danskkompetencer er. Men dette er et spørgsmål for fremtidig forskning.

I den næste analyse deltes de tosprogede børn op afhængig af oprindelse og forældres uddannelsesniveau som et mål for socioøkonomisk indflydelse. Denne analyse afslørede en markant effekt af socioøkonomisk status. Forskellen sås for både etsprogede og tosprogede børn. Resultaterne i denne analyse skal tages med et vist forbehold da cellestørrelserne i nogle tilfælde er etcfrede. Men resultaterne gav et vigtigt fingerpeg om at tosprogede med en dansk forælder også kan have vanskeligheder med dansk, hvis der er et lavt uddannelsesniveau i familien. Hvis uddannelsesniveaet er højt, begynder gruppen at ligne etsprogede over tid. Der sås også effekt af familiens uddannelsesniveau hos ikke-vestlige tosprogede, men i modsætning til vores forventning var effekten relativt lille. Og selv om der blev kontrolleret for uddannelsesniveau, lå ikke-vestlige tosprogede stadig betydeligt under de andre grupper. Dette tyder på at der er karakteristika ved ikke-vestlig baggrund som hindrer dansktilignelsen i disse aldersgrupper.

Der er mange potentielle forklaringer på hvorfor forskellige grupper af tosprogede børn har lave dansksproglige kompetencer i dagtilbuddet – nogle af dem berøres i det følgende – men pga. mangel på empiriske undersøgelser (herunder undersøgelser der gør det muligt at konkludere noget om årsagssammenhænge) er vi ikke på nuværende tidspunkt i stand til at drage nogle konklusioner. Derfor er det meget vigtigt for fremtidig forskning at besvare hvad det er mere specifikt ved ikke-vestlig baggrund der øger risikoen for langsom tilegnelse af dansk.

5. Behov for fremtidig forskning

Det er helt afgørende at alle børn lærer dansk på et niveau så de kan følge med i skolen og videre i uddannelsessystemet og dermed få mulighed for selv at forme deres liv som de ønsker det. Denne

undersøgelse bakker op om international forskning der viser at tosprogethed ikke i sig selv er et problem for børn hvis de rette betingelser for sprogtiltagelsen er til stede. Det er den imidlertid ikke for alle børn. En stor gruppe af tosprogede med ikke-vestlig baggrund møder skolen uden tilstrækkelige dansksproglige forudsætninger. Det er dog vigtigt at huske på at der er en del af ikke-vestlige tosprogede som ikke har problemer med at lære dansk, og modsat er der et mindretal af vestlige tosprogede, og etsprogede for den sags skyld, som har problemer med at lære dansk. Uagtet baggrunden, er det et stort problem for det enkelte barn og for samfundet pga. de negative sammenhænge med senere uddannelses- og jobmuligheder.

Der er en voksende bevidsthed indenfor praksisfeltet og blandt lokale og nationale politikere om at dette er et alvorligt menneskeligt og samfundsmæssigt problem som der skal gøres noget ved. På ministerielt plan er der allerede igangsat mange initiativer. På skoleområdet er der blevet etableret en Tosprogs-Taskforce, og inden for dagtilbudsområdet er mange initiativer ligeledes sat i gang som fx sprogvurdering og efteruddannelse såsom Socialstyrelsens program Sprogpakken, som mange tusinde pædagoger i Danmark deltager i (Servicestyrelsen, 2011). Selvom det faktum at mange tosprogede børn klarer tilegnelsen af dansk fint, peger på at der gøres rigtig mange og gode ting i praksis i danske daginstitutioner, men især gruppen af ikke-vestlige tosprogede har brug for mere for at deres dansksproglige kompetencer kan styrkes. Også det faktum at mange grupper af børn med udenlandsk oprindelse klarer sig lige så godt ved 9. klasses afslutning som etsprogede, viser at tosprogsarbejdet og undervisningen i Danmark virker godt for mange tosprogede, og også for nogle ikke-vestlige tosprogede, fx børn med oprindelse i Sri Lanka eller Vietnam (Krevi, 2011). Men blandt mange grupper af ikke-vestlige tosprogede er der en stor del der ikke har succes i skolen. Derfor er det vigtigt at finde de underliggende faktorer som gør det svært at lære dansk, og som – forstærket af lave danskkompetencer – gør det svært at klare skolen.

Det er ikke muligt at løse dette store problem fra den ene dag til den anden, og selv når vi finder frem til de mest effektive metoder, vil det tage noget tid inden der vil vise sig konkrete resultater i form af styrkede sprogkompetencer. Hvad man til gengæld kan gøre her og nu, og som med garanti vil give ny generaliserbar viden, er at udarbejde en systematisk vidensstrategi ud fra hvilken der kan igangsættes studier der bygger på solide videnskabelige metoder, så indsatsen overfor tosprogede børn kvalificeres, og de store investeringer der foretages får de ønskede positive effekter. Pilen peger på årene før skolestart som et optimalt "window of opportunity" som man bør udnytte. Hjernen er særlig gearret til at modtage læring netop her, og tidlige indsatser ser ud til at være mere effektive end senere. Børn lærer fra det øjeblik de fødes, og det gælder om at udnytte det naturlige vindue for læringsprocesser der er i dagtilbuddet.

I det følgende vil vi give eksempler på hvilke former for generaliserbar viden der kan indgå i en samlet vidensstrategi for dagtilbudsområdet og indskoling og som kan bidrage til tilrettelæggelsen og implementeringen af en systematisk evidensbaseret sprogindsats. En ny vidensstrategi for området bør indbefatte tilvejebringelse af:

- Viden om hvilke vilkår for sprogtiltagelse forskellige tosprogede børn vokser op under, og hvilke faktorer der ser ud til at være mest afgørende for deres tilegnelse af dansk
- Viden om hvilke former for sprogindsatser der har dokumenteret effekt, og hvorfor og hvordan disse sprogindsatser virker for forskellige grupper af tosprogede børn.

Det ene ben i vidensstrategien handler altså om empirisk at kortlægge hvilke vilkår for sprogtilegnelse tosprogede vokser op under, og tilvejebringe mere systematisk og generaliserbar viden om hvilke faktorer der ser ud til at påvirke sprogtilignelsen, både af modersmålet og af dansk. Denne form for viden vil bidrage til at identificere sammenhænge som kan omsættes til pædagogiske indsatser hvis effekt kan afprøves i kontrollerede forsøg.

Hvor skal vi starte? Fra forskningen ved vi at børn tilegner sig sprog i et samspil mellem medfødte læringsmekanismer og de sproglige erfaringer barnet har mulighed for at gøre sig, og fra begyndelsen spiller disse faktorer sammen. Børn lærer bedst sprog ved at deltage i kommunikative situationer der inddrager dem aktivt og udfordrer dem sprogligt. Voksne – både forældrene i hjemmet og pædagogerne i dagtilbuddet – er derfor sproglige rollemodeller uanset om de er bevidste om det eller ej. Jo rigere et sprogligt understøttende miljø børn udsættes for, og jo mere barnet inddrages og udfordres, desto hurtigere og mere effektive bliver de til at lære nyt. Barnets sproglige udbytte kan derfor styrkes, hvis barnets dagligdag tilrettelægges på en måde, så barnet præsenteres for en rig og varieret sprogmodel, og ved at den voksne anvender en række kommunikative strategier, der gør barnet til aktiv deltager i samtaler. Der er ingen grund til antage at der skulle være forskel på tilegnelsen af første- og andetsprog mht. betydningen af disse faktorer.

Tilegnelsen af tilstrækkelige danskkompetencer kræver adgang til et fuldt udfoldet dansk som barnet kan generalisere sproget på basis af. En væsentlig faktor for nogle tosprogede børns problemer med at tilegne sig dansk kan være knyttet til de sproglige interaktioner som barnet indgår. Har barnet fx tilstrækkelig mulighed for få erfaringer med det danske sprog og for at interagere kommunikativt på en måde der udfordrer barnet på et passende niveau? Her må vi konstatere at vi ikke har nogen detaljeret viden. Selvom ikke-vestlige tosprogede går i børnehave, kan vi have en mistanke om at de ikke møder dansk i et tilstrækkeligt omfang og af en tilstrækkelig kvalitet, ikke mindst fordi især ikke-vestlige tosprogede typisk går i dagtilbud med en meget høj andel af andre tosprogede og med få børn med dansk som modersmål. Dette kan betyde at der dels ikke tales et tilstrækkelig varieret og udfordrende dansk som de tosprogede kan tilegne sig dansk på basis af. Dette kan også betyde at pædagoger der arbejder i disse dagtilbud, har for lave forventninger til hvad man rent sprogligt kan forvente af børnene og dermed ikke får udfordret børnene tilstrækkeligt sprogligt.

Fra forskningen ved vi at forældrenes adfærd over for barnet i de første leveår spiller en afgørende rolle for barnets udvikling og læring. Forældre skaber direkte og indirekte et naturligt læringsmiljø i hjemmet i og med at de er sammen med barnet hver dag. Hjemmelæringsmiljøet er derved en afgørende brik i barnets læring (Bleses, 2010). Børn påvirkes nemlig af hvem deres forældre er (fx mht. alder, uddannelse, etnisk herkomst), og hvad de ved (fx om hvordan børn udvikler sig, og hvad der styrker børns udvikling), hvad de værdsætter (fx i forbindelse med opdragelse og personlige forhold), hvad de forventer (fx i forhold til opførsel og uddannelse), og ikke mindst hvad de gør for og med børnene (McGroder & Hyra, 2009). SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995 har vist, at danske børns familiebaggrund spiller en fundamental rolle, for hvordan de klarer sig (Mattsson, Hestbæk, & Andersen, 2008).

Den undersøgelse som rapporteres her, viser at forældrenes uddannelsesbaggrund spiller en rolle for deres børns sprogtilegnelse. Jo højere uddannelse, jo større sandsynlighed for at score højt på sprogvurderingsmaterialet. Nogle former for forældre-barn kommunikation understøtter i højere grad børns sprogtilegnelse end andre, og forældrenes muligheder for at skabe et rigt sprogligt

hjemmelæringsmiljø ser ud til at hænge sammen med forældrenes uddannelsesniveau. Vi har imidlertid meget lidt empirisk viden om tosprogedes forældre og hvad de ved, værdsætter, og ikke mindst hvad de gør i forhold til at understøtte deres børns sprogtiltagelse. Vi mangler med andre ord systematisk viden om bl.a. hjemmelæringsmiljøet hos tosprogede (såvel som etsprogede), i Danmark, og dermed de vilkår for sprogtiltagelsen som denne børnegruppe har i hjemmet og hvordan dette har indflydelse på børnenes tilegnelse af dansk.

Det er imidlertid en afgørende forudsætning for at vi kan tilrettelægge effektive indsatser at vi får empirisk baseret viden om hvilke faktorer der bedst forklarer hvorfor nogle tosprogede klarer tilegnelsen af dansk bedre end andre gør. Og her er det igen vigtigt at huske at selv om ikke-vestlige tosprogede som gruppe har det sværere med dansktiltagelsen end andre, så er der stor variation. Det handler altså om at identificere faktorer der karakteriserer tosprogede som har størst succes med sprogtiltagelsen. Et andet aspekt af tosprogedes sprogsituation som vi ikke kender fuldt ud, er betydningen af stærke sproglige kompetencer på modersmål. Men der er forskning som tyder på at det er afgørende for senere tilegnelse af andetsproget, at man får udviklet et godt modersmål i den tidlige barndom (Mayberry & Lock, 2003).

Det andet ben i vidensstrategien handler om at tilvejebringe viden om hvilke former for sprogindsatser der har dokumenteret effekt, og hvordan disse sprogindsatser virker på forskellige grupper af tosprogede børn. Denne form for viden opnås i randomiserede forsøg som tillader at drage kausale slutninger, men der har hidtil ikke i Danmark været gennemført sådanne sprogligrelaterede forsøg med børn i dagtilbudsalderen (men se nedenfor). Selvom der er forskning der tyder på at et- og tosprogede børn med risiko for sprogproblemer har gavn af samme type interventioner, ser det alligevel ud til at de interventioner der hidtil har været afprøvet, ikke er tilstrækkelige til at sikre succes i uddannelsessystemet for tosprogede børn (Castro et al., 2011). Det er derfor vigtigt at nye indsatser kvalificeres af den systematiske viden om hvilke faktorer der ser ud til at være mest afgørende for tosprogedes tilegnelse af dansk.

International forskning peger på at både tale- og skriftsproglige kompetencer er vigtige for barnets læringsparathed ved skolestart såvel som for senere uddannelses- og jobmuligheder. Det er derfor nødvendigt at understøtte såvel talesproglige kompetencer som tidlige forudsætninger for skrivning og læsning, allerede mens barnet er i dagtilbud. Der er ligeledes international forskning der peger på at børn der har sproglige udfordringer, har brug for en mere intensiv og en mere systematisk og eksplicit indsats end andre børn (for et sammendrag se Servicestyrelsen, 2011). Ved systematisk forstås at aktiviteterne er tilrettelagt så læringen følger en bestemt rækkefølge der er baseret på forskningsbaseret viden om hvordan børn lærer sprog. Ved eksplicit forstås at aktiviteterne er baseret på at den voksne gør det klart for barnet hvad læringsmålet i en given situation er, ved eksplicit at fortælle barnet hvad det skal fokusere på og hvorfor. Vigtigt er det at de systematiske og eksplicite aktiviteter kan indlejres i naturlige læringsituationer i børnehaven såsom dialogisk læsning. Disse aktiviteter har kort- og langsigtet indflydelse på sprog- og literacy-udviklingen hos små børn, særligt børn i risikogrupper (Wasik et al, 2006).

Forskning viser også at sproginterventioner der inddrager forældrene aktivt, har større effekt end programmer der ikke inddrager forældrene (se fx Larsen et al., 2011). Forældre er allerede meget interesserede og involverede i deres børns liv, og de vil alt andet lige gøre hvad de kan for at understøtte deres børns sprogtiltagelse. Dette understøttes også af en dansk undersøgelse der er en evaluering af projekt Bogstart (Bleses & Andersen, 2011). Undersøgelsen viser at interessen blandt forældrene for at understøtte deres børns sprogtiltagelse, herunder tilegnelsen af dansk, er stor, og at forældrene gerne vil

lave sprogunderstøttende aktiviteter med deres børn. Bogstart bygger på idéen om at understøtte barnets sprogtilegnelse ved at give bøger og gode råd om læsning til forældrene. Forældrene modtog projektet meget positivt, og flertallet oplever selv at Bogstart har ændret deres læsevaner. Der ligger derfor et stort uudnyttet potentiale i mere systematisk at undersøge hvordan forældre fx via dagtilbuddet kan inddrages aktivt i at understøtte deres børns sprog.

Det første randomiserede forsøg i Danmark der undersøger effekten af en sprogintervention i dagtilbud og hjemmet, er netop blevet iværksat i form af projektet SPELL (Sprogtilegnelse via legebaseret læsning), der er et samarbejde mellem Center for Børnesprog, Syddansk Universitet, Rambøll, Teknologisk Institut og seks kommuner, og som er finansieret af Det Strategiske Forskningsråd (læs mere på www.sdu.dk/spell). Projektet tager udgangspunkt i et succesfuldt amerikansk læringsprogram, *Read It Again!* hvor højtlesning suppleres med forskellige legebaserede aktiviteter før, under og efter læsningen der er relateret til bøgernes indhold. Det danske læringsprogram SPELL, der skal afprøves i danske dagtilbud (og i hjemmet), bygger på den forandringsteori at intensive, systematiske og målrettede aktivitetsforløb der samtidigt muliggør en differentieret indsats så det enkelte barn udfordres passende, vil støtte sprog- og læseforudsætninger hos især udsatte et- og tosprogede børn. Samtidigt indgår værktøjer der understøtter pædagogers og forældres opmærksomhed på implementering af interventionen og børnenes udbytte af den. Som en integreret del af effektstudiet gennemføres en række kvalitative studier der belyser hvorfor og under hvilke betingelser SPELL virker, som i sidste ende vil blive indarbejdet i en implementeringsplan til kommunerne. Såfremt interventionen har positive effekter på børns sprogtilegnelse, stilles den efterfølgende gratis til rådighed for kommunerne. Projektet vil skabe afgørende ny dokumenteret viden om kort- og langtidseffekter af en systematisk og eksplicit intervention i en dansk pædagogisk kontekst, under hvilke forhold en effekt i givet fald bedst opnås og hvordan indsatsen implementeres i praksis.

Der er imidlertid behov for flere projekter der er baseret på randomiserede forsøg der afprøver forskellige interventioner – meget gerne interventioner der understøtter sprogtilegnelsen allerede i vuggestuen jf. ovenfor. Også viden om effekten af strukturelle tiltag som fx obligatorisk vuggestue/børnehave og fordeling af tosprogede på institutioner og skoler for at mindske koncentration af tosprogede vil bidrage substantielt til væres nuværende vidensbase.

Som det fremgår af de foreløbige resultater baseret på normeringsstudiet af Sprogvurdering af børn i treårsalderen, inden skolestart og i børnehaven, er der mange tosprogede der ikke har problemer med at lære dansk, men også en stor gruppe der har problemer. Problemerne er associeret med ikke-vestlig baggrund og/eller lavt uddannelsesniveau i familien, uden at dette dog er altafgørende faktorer, og uden at vi mere præcist ved hvad faktorerne dækker over. Vi har foreslået en samlet vidensstrategi der sikrer tilvejebringelsen af generaliserbar viden, og vi har givet nogle første bud på hvilke former for viden det er afgørende at tilvejebringe. Men disse bud kan og skal kvalificeres i et samarbejde mellem forskere, praksisfeltet og politikere, og efterfølgende undersøges med forskningsmetoder der gør det muligt at generalisere resultaterne. Jo mere præcist problemerne kan identificeres, jo mere effektivt kan man sætte ind med målrettet sprogstøtte og afhjælpning af mere strukturelle og miljømæssige baggrundsfaktorer som hindrer en god dansksproglig tilegnelse. Buddene skal også gerne tænkes ind i en sammenhængende indsats, da tilegnelsen af sproglige kompetencer i dagtilbudsalderen og senere læring i skolen påvirker hinanden på en måde der sandsynliggør at parallelle indsatser i dagtilbud og skole kan have store potentialer. Det kan kun gå for langsomt med at komme i gang.

6. Referencer

- Bleses, D., Lum, J., Højen, A., Jørgensen, R., Iachine, I., Andersen, M. K., & Vach, W. (2011). Sprogvurderingsmateriale til 3-årige, Inden skolestart og i Børnehaveklassen. Metodisk oversigt. Working papers in Language Acquisition. Center for Child Language e-prints, 13.
- Bleses, D. & Andersen, M. K. (2011). Kan Bogstart gøre en forskel? En undersøgelse af Bogstarts potentiale som led i det forebyggende arbejde for at understøtte sprogtilegnelsen hos børn i udsatte boligområder. Rapport udarbejdet for Styrelsen for Bibliotek og Medier.
- Bleses, D. (2010). Barnets første lærer bor derhjemme: om forældres betydning for børns sproglige udvikling. *Læsepædagogen*, 4, 4-9.
- Bleses, D., Højen, A., Jørgensen, R. N., Jensen, K. Ø., & Vach, W. (2010). Sprogvurdering af 3-årige (09) - karakteristika og risikofaktorer. Working papers, Center for Child Language, e-prints, 10.
- Bleses, D., Vach, W., Jørgensen, R. N., & Worm, T. (2010). The internal validity and acceptability of the Danish SI-3: a language screening instrument for 3-year-olds. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 53, 490-507.
- Bleses, D. (2009). National sprogvurdering i Danmark (pp. 203-232). In D. Bleses & A. Højen (Eds.). *Når børn lærer sprog. Dansk sprogtilegnelsesforskning i et internationalt perspektiv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bleses, D., & Højen, A. (2009). Tosprogethed – hvad er problemet? *Mål og Mæle*, 32, 21-29.
- Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T., et al. (2008a). The Danish Communicative Development Inventories: validity and main developmental trends. *Journal of Child Language*, 35, 651-669.
- Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T., et al. (2008b). Early vocabulary development in Danish and other languages: a CDI-based comparison *Journal of Child Language*, 35, 619-650.
- Byrnes, J. P., & Wasik, B. A. (2009). *Language and literacy development: What educators need to know*: The Guilford Press.
- Castro, D. C., Páez, M. M., Dickinson, D. K., & Frede, E. (2011). Promoting language and literacy in young dual language learners: Research, practice, and policy. *Child Development Perspectives*, 5, 15-21.
- Christensen, E., (2004). 7 års børneliv: Velfærd, sundhed & trivsel for børn født i 1995. SFI.
- Egelund, N., Nielsen, C., & Rangvid, B. (2011). PISA Etnisk 2009. Etniske og danske unges resultater i Christensen, V. T., Egelund, N., & Nielsen, C. P. (2010). PISA København 2010. Kompetencer hos elever i 9. klasse i København: AKF, Anvendt Kommunal Forskning.
- Egelund, N., & Tranæs, T. (2007). PISA etnisk 2005. Kompetencer hos danske og etniske elever i, 9.

- Elbro, C., Dalby, M., & Maarbjerg, S. (2011). Language learning impairments: a 30 year follow up of language impaired children with and without psychiatric, neurological and cognitive difficulties. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(6), 437-448.
- Gutierrez-Clellen, V. F., & Simon-Cereijido, G. (2007). The discriminant accuracy of a grammatical measure with Latino English-speaking children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 50(4), 968.
- Højen, A., & Bleses, D. (2010). Etsprogede og tosprogede med og uden sprogproblemer. Working papers in Language Acquisition, *Center for Child Language e-prints*, 12.
- Juul, H. (2007). Sproglige færdigheder og læseudvikling. En undersøgelse af danske børn fra starten af børnehaveklassen til 2. klasse. København: Undervisningsministeriet.
- KREVI. (2011). Folkeskolens Faglige Kvalitet: Analyse af Skolernes Undervisningseffekt. http://kreivi.dk/files/Rapport_Folkeskolens_faglige_kvalitet.pdf.
- Larsen, M. S., Bang-Olsen, A., Berliner, P., Sommersel, H. B., Pedersen, A. G., Holm, A., . . . Tiftikci, N. (2011). Programmer for 0-6årige med forældreinvolvering i dagtilbud. En forskningskortlægning. VIDA-Forskningsserien, 2011:02. Er også udgivet i Clearinghouse – Forskningsserien.: VIDA-projektet and Danish Clearinghouse for Educational Research.
- Mayberry, R. I., & Lock, E. (2003). Age constraints on first versus second language acquisition: Evidence for linguistic plasticity and epigenesis. *Brain and Language*, 87(3), 369-384.
- McGroder, S. M., & Hyra, A. (2009). *Developmental and Economic Effects of Parenting Programs for Expectant Parents and Parents of Preschool-age Children*.
- Mattsson, C., Hestbæk, A. D., & Andersen, A. R. (2008). *11-årige børns hverdagsliv og trivsel. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*: The Danish National Institute of Social Research.
- National Early Literacy Panel (2008). *Developing early literacy. A Scientific Synthesis of Early Literacy Development and Implications for Intervention*: National Institute for Literacy.
- Schoon, I., Parsons, S., Rush, R., & Law, J. (2010). Childhood Language Skills and Adult Literacy: A 29-Year Follow-up Study. *Pediatrics*, 125(3), e459.
- Servicestyrelsen (2011). *Forskningskortlægning af behov for sprogvurdering, effektive sprogindsatser og pædagogisk efteruddannelse*. Udarbejdet af Bleses, D., Højen A., Lum, J., Markussen-Brown, J., & Andersen, M. K. for Servicestyrelsen.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. (2000). *From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development*: National Academy Press.
- Thordardottir, E., Rothenberg, A., Rivard, M. E., & Naves, R. (2006). Bilingual assessment: Can overall proficiency be estimated from separate measurement of two languages? *Journal of Multilingual Communication Disorders*, 4(1), 1-21.

Vach, W., Bleses, D., & Jørgensen, R. N. (2010). Construction of a Danish CDI short form for language screening at the age of 36 months: Methodological considerations and results. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 24, 8, 602-621.

Wasik, B. A., Bond, M. A., & Hindman, A. (2006). The effects of a language and literacy intervention on Head Start children and teachers. *Journal of Educational Psychology*, 98(1), 63-74.

Wehberg, S., Vach, W., Bleses, D., Thomsen, P., Madsen, T. O., & Basbøll, H. (2008). Girls talk about dolls and boys about cars? Analyses of group and individual variation in Danish children's first words. *First Language*, 28, 1, 71-85.

Wehberg, S., Vach, W., Bleses, D., Thomsen, P., Madsen, T. O., & Basbøll, H. (2007). Danish children's first words – analysing longitudinal data based on monthly CDI parental reports. *First Language*, 27, 4, 361-383.

Contact

**FOR FURTHER INFORMATION ABOUT
OUR RESEARCH, ARTICLES ETC.
PLEASE CONTACT:**

Center for Child Language
Institute of Language and Communication
University of Southern Denmark
Campusvej 55
DK-5230 Odense M
Denmark
E-mail: boernesprog@language.sdu.dk
Phone: +45 6550 2586

WWW.SDU.DK/CFB